

Осьмак М.Р.

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРОДЖУВАНOSTІ В УКРАЇНІ

У кінці XIX століття Україна належала до числа Європейських країн з високою народжуваністю. Зокрема, як зазначав німецький демограф Р. Кучинський, що у 1896-1897 рр. сумарний показник народжуваності в Україні становив 7,5 дитини, що відповідає сучасному рівню таких африканських країн, як Уганда [1, с. 61-64]. Проте вже в 1890 року відбувалося поступове зниження народжуваності. Якщо в 1891-1900 рр. загальний рівень народжуваності в Україні дорівнював 49,1‰, то в 1901-1910 рр. – 44,6‰, в 1911-1913 рр. – 42,9 ‰, а в післяреволюційний період, після короткочасного підвищення народжуваності, в середині 1920-х років почалося її швидке зниження [2, с. 23].

В Україні спостерігається зниження народжуваності практично упродовж усього XX століття. А на початку XXI століття рівень сумарного коефіцієнта народжуваності знизився до мінімального рівня 1,1 дитини в розрахунку на 1 жінку. Різке падіння народжуваності в Україні 90-х років, яке відбувалося у руслі глобальної тенденції зниження народжуваності, спричинило цілу низку серйозних соціально-економічних загроз:

- надмірне старіння населення і пов'язане з ним значне зростання демографічного навантаження на його працездатну частину населення обумовлюють загострення проблем фінансового забезпечення пенсійної системи. Надмірне навантаження на працюючу частину населення може провокувати конфлікт інтересів різних вікових груп – працюючих економічно активного віку (платників пенсійних внесків) и людей похилого віку – отримувачів пенсійних виплат.

- дисбаланс чисельності контингентів може викликати тимчасову нестачу або надлишки інфраструктурної мережі: дошкільних закладів, шкіл, а також педагогічних кадрів.

Протягом 1990-2013 рр. чисельність народжених в Україні знизилася на 153,5 тис., у тому числі на 112,6 тис. у міських поселеннях та на 41 тис. у селах відповідно.

Зниження кількості народжених в Україні в 90-ті роки було пов'язане з такими причинами як: перехід до нового типу відтворення населення (цей процес є закономірним для другого демографічного переходу, він характеризується зменшенням народжуваності та дітності сім'ї); загальне погіршення соматичного та репродуктивного здоров'я, поширення безплідності.

Останніми роками в Україні намітилися нові тенденції: починаючи з 2002 року абсолютне число народжених зростає. Винятком є абсолютний приріст 2009-2010 рр., який був від'ємний. Часткове зростання показників народжуваності ніби то дає надію на зміну негативних тенденцій у динаміці народжуваності в Україні, певну стабілізацію народжуваності та припинення її подальшого зниження. Але незважаючи на позитивні зрушення, сучасний рівень народжуваності все ж є недостатнім для простого відтворення населення. Як відомо, для збереження чисельності населення внаслідок заміщення покоління батьків поколінням дітей потрібно, аби на кожні десять жінок припадало 22 народжені дитини. В Україні народжується лише половина із необхідної кількості (11 дітей) і вона продовжує посідати одне з останніх місць серед країн з найнижчим рівнем народжуваності.

Найбільший внесок у сумарну народжуваність і найвища інтенсивність дітонороджень спостерігається серед жінок віком 25-29 років (див. рис. 1). 30-34-літні жінки народжують удвічі частіше, ніж жінки віком до 20 років. Рівень народжуваності серед наймолодших жінок продовжує неухильно знижуватись. Спад народжуваності серед жінок наймолодшого дітородного віку заслуговує на особливу увагу, якщо зважити на ту обставину, що скорочення народжуваності у цій віковій групі жінок порівняно з рештою розпочалося найпізніше (у 1993 р.) і набуло швидких темпів. Водночас рівень народжуваності серед жінок віком до 25 років продовжує залишатись все ще досить високим, особливо в областях, де переважає сільське населення, якому традиційно притаманні підвищені дітородні установки та більш ранній початок дітородної діяльності.

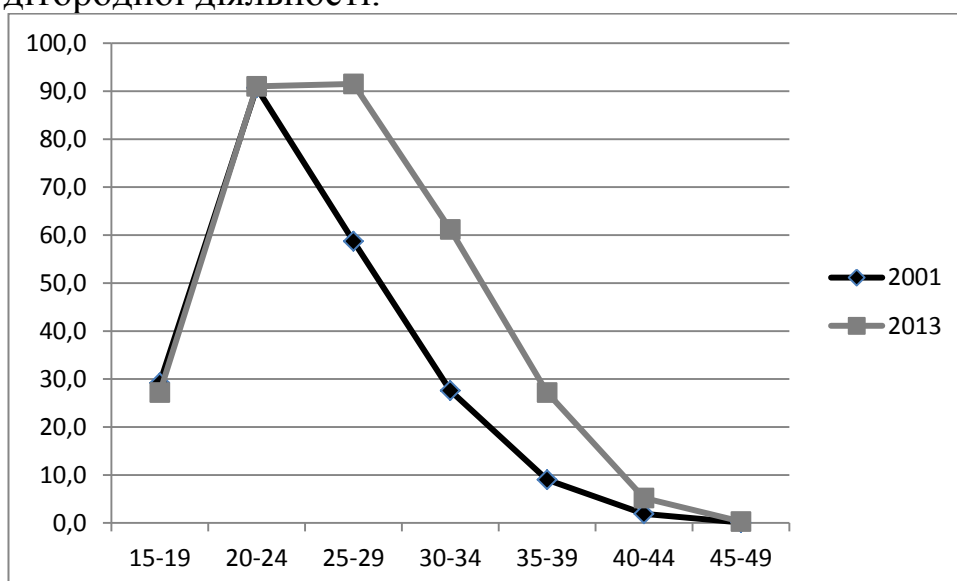

Рис. 1. Повікові коефіцієнти народжуваності в Україні за 2001 та 2013 роки

Джерело: дані Демографічного паспорту території [3]

В зв'язку із такою закономірністю змінилися і репродуктивні установки населення. Нині люди орієнтовані здебільшого на одно, рідше – дводітну сім'ю. Тобто все більше сімей планують народжувати меншу кількість дітей, бажали би мати на протязі свого дітородного періоду. Відмова від народження бажаних дітей стало масовим явищем, пояснюючи це своїм бажанням протидіяти зниженню рівня благоустрою сім'ї. Підвищення благоустрою населення в поєднанні зі спеціальними мірами демографічної політики сприяли би збільшенню народжуваності.

Частка молодих городян у загальній чисельності молодіжних контингентів наразі становить 71%, при тому, що питома вага усього міського населення в Україні лише дещо перевищує 68%. Необхідною умовою реалізації молоддю певних демографічних функцій (створення сімей, народження і виховання дітей тощо) є баланси чисельності населення відповідних вікових груп за ознакою статі. За останні десятиріччя ситуація з балансуванням чисельності статей у населенні України, зокрема молодому, помітно змінилася: певна нестача молодих чоловіків, що фіксувалась в Україні пару десятиріч тому, поступилася місцем більш природному для цього віку деякому надлишку осіб чоловічої статі [4, с. 10].

Як підтверджує досвід більшості країн світу, в яких намагались швидко вирішити проблему низької народжуваності, разові міри не дають стабільного ефекту. Тільки постійна увага до проблем сім'ї і швидке їх вирішення можуть дати стабільну ефективність. Найбільш успішна демографічна політика проводиться у Франції і країнах Скандинавії, де здійснюється довготривала ефективна демографічна політика.

Зниження народжуваності і перехід до одностатевості стали характерною рисою новітніх демографічних процесів в Україні. Вони пов'язані із змінами у дітородній поведінці населення. Адже, скорочення дітності сімей, з одного боку, надає жінкам більші потенційні освітні та професійно-кваліфікаційні можливості, а з іншого, зменшення розміру сім'ї призводить до головних чинників депопуляції населення.

Список використаних джерел:

1. Kuczynsky R. Robert. The Balance of Births and Deaths. Volume II. Eastern and Southern Europe // Washington, D. C.: The Brookings Institution, 1931. – P. 61-64.
2. Наслідки репродукції людності УСРР за роки 1926-1931 // Управління народногосподарського обліку УСРР за роки 1926-1931. – С. 23.
3. Сайт Демографічний паспорт території. Демографічні процеси і відтворення населення [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.database.ukrcensus.gov.ua. – Назва з титул. екрана.
4. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти // Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.